

Rizmayer Péter

Gondolkozás az új ismeretek eredetéről

Ez az írás alapvetően abból a kérdésfeltevésből indul ki, hogy hogyan lehetséges új ismeretre szert tenni. Itt nem olyan ismeretre gondolok, amely a hétköznapi életünkben adódnak, hanem arra, hogy a nagy, forradalmi meglátások, felfedezések (pl. Einsteiné) hogyan keletkeztek. Hogyan lehetséges az, hogy valaki képes teljesen más jellegű, olyan új ismeretre szert tenni, ami egészen más-

képpen mutatja meg a világot. Ő vajon honnan veszi?

Talán érdemes abból kiindulni, hogy a gondolkodásunkról hogyan gondolkodunk. Arisztotelész szerint a megismerés kezdete a tapasztalás, az ész szerepe pedig az, hogy az egyedi tapasztalatokból kinyerje, megfogalmazza az általánost. A lelket úgy írja le, mint aminek van egy passzív része, amely képes mindennel azonosulni, illetve van egy olyan része, amely képes a dolgokban lévő igazságot, lényegét a felszínre hozni, kinyerni onnan. Szerinte a tévedés sosem az érzékelésben, hanem mindig az ítéletben van. Anélkül, hogy belemerülnénk jobban Arisztotelész elgondolásába, illetve abba, hogy ez mennyiben különbözik a későbbi empiristák nézeteitől, ebből kiindulva gondoljuk tovább a problémát.

Tegyük fel, hogy a lélek képes valóban mindennel azonosulni. A kérdés az, hogy mit értünk minden alatt, illetve az, hogy mi a lélek és milyen módon érzékel. Értelmezhetjük ezt úgy, hogy a látáson, halláson stb. keresztül beérkező ingerek alapján értjük meg a minket körülvevő, érzékeinkkel megfogható valóságot. Ha ebből indulunk ki és továbbra is fenntartjuk azt az arisztotelészi megállapítást, hogy az érzékelés nem téved, akkor ez azt jelenti, hogy a nagy meglátások olyan módon keletkeznek, hogy a hétköznapi, minket körülvevő világ érzékeléséből egy „zseni” képes egészen más összefüggést észrevenni és ilyen módon másképp megragadni a valóságot. Szerintem ma általában így gondolkodunk, ezért hívjuk ezeket az embereket „lángelmének”.

De térjünk vissza ahhoz, hogy a lélek képes mindennel azonosulni. Ha mindezt egy egészen más dimenzióba helyezzük el és értelmezzük, akkor érthetjük ez úgy is, hogy a lélek képes olyan „valósággal” is azonosulni, amelyről igazából egyik érzékszervünknek sincs „tudomása”, mert az nem a minket körülvevő valóság. Ha ez igaz, akkor azt is meg kell fontolni, hogy mi van akkor, ha valójában a léleknek ez az azonosulása az elsődleges, és minden érzékelés csak ez alapján és ezt követően „keletkezik”. Vagyis az, hogy ebben a valóságban „élünk”, az akként lehetséges, hogy a lelkünk előzetesen azonosult vele. Ebben az állításban azt feltételezzük, hogy a lélek és ez a világ külön vannak, de azonosultak. Ez azt feltételezi, hogy a lélek nem ennek a világnak a

része, hanem attól külön, függetlenül létezik, azonban ezt a függetlenséget úgy tűnik, hogy nem érzékeljük, ami azt jelenti, hogy öntudatunk és érzékelésünk ebben az azonosulásban bontakozik ki. Önmagunkat ehhez a világhoz kötjük, ebben határozzuk meg önmagunkat. Mindez, ha valóban így van, akkor egyben azt is feltételezzük, hogy a lélek más „valósággal” is azonosulhatott volna, vagyis kell lennie más valóságnak (ha nincs más valóság, akkor azonosulni sem tudott volna, mert akkor csak ez a világ létezne, és szükségképpen része lenne a világnak). Korábban azt állítottuk, hogy az azonosulás következtében gondolkodásunk, öntudatunk már ebben a világban (amellyel azonosultunk) bontakozik ki. Ha ez így van, akkor azt is feltételezzük, hogy ha a lélek egy másik „valósággal” azonosult volna, akkor annak megfelelően építette volna fel saját magát, gondolkodását, vagyis könnyen lehet, hogy egészen más „énje” lett volna, azonosulva annak a világnak a rendszerével (pl. nem ember lenne, hiszen maga ez a létforma ehhez a valósághoz köthető). Kérdés persze az is, hogy miért pont ezzel a valósággal azonosultunk. Kézenfekvő válasz az, hogy az lélek ellenállhatatlan vonzást érzett eziránt a forma iránt, hiszen ebben a létformánkban is csak azzal tudunk, vagyunk képesek azonosulni, amivel nagyon akarunk, ami valami oknál fogva nagyon vonzó a számunkra. Azon is érdemes elgondolkodni (saját hipotézisem), hogy mi van akkor, ha a lélek nem csak egy létformával képes egyszerre azonosulni. Mi van, ha egyszerre, egy időben több létformában is van, és ezek a lelken keresztül valamilyen módon kommunikálnak egymással, vagy egész egyszerűen az azonosulás egy idő után megszűnik, és a lélek egy másik valósággal azonosul. Utóbbi esetben a lélekben egy korábbi azonosulás minden bizonnyal nyomot hagy. Visszatérve kiinduló kérdésfeltevésünkhöz ez alapján feltételezhetjük, hogy az új ismeretek olyan módon keletkeznek, hogy valaki egy másik létformából (amelyben a lelke párhuzamosan jelen van) hozza át, vagy az is lehetséges, hogy a korábbi azonosulás lélekben lévő lenyomata „idézi elő” az új, forradalmi meglátást. Mindez persze csak úgy lehetséges és azt feltételezi, hogy egy másik valóság rendszere valamilyen módon kompatibilis és alkalmazható az itteni valóságra. A lélek pedig valamilyen módon tudja ezt, hiszen különben eszébe sem jutna „alkalmazni”. De ez mégsem meglepő, ha arra gondolunk, hogy a léleknek univerzális tudása kell, hogy legyen, hiszen már előzetesen ismernie kell a különböző létformákat ahhoz, hogy tudjon választani közöttük, és azonosulni tudjon velük. Kérdés az, hogy ez az ismeret milyen módon van már előzetesen, eleve benne.

A fentiek alapján jól látható, hogy az új ismeretek keletkezésére vonatkozóan két lehetőséget vázoltam fel Arisztotelész gondolatából kiindulva. Az egyik a hétköznapi tapasztalatot veszi alapul és alkot újat, a másik pedig egy másik valóság ismeretét emeli át

ebbe a világba. Azt, hogy egy új, forradalmi meglátás során az előbbi vagy az utóbbi saját hipotézisem, esetleg mindkettő „működik-e”, nem tisztem eldönteni, különös tekintettel arra, hogy bizonyára vannak erre vonatkozóan egészen más elképzelések is. A kedves olvasótól annyit kérek, hogy gondolkozzon el rajtuk.

Irodalom

Nyíri Tamás: *Filozófiatörténet*, a Pázmány Péter Római Katolikus Hittudományi Akadémia Levelező Tagozatának jegyzete, Budapest, 1983, 86-109. o.

A cikk írója: *Rizmayer Péter*, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudomány Kar magyar-esztétika szakán szerzett diplomát. Öt évig tanított, jelenleg projektmenedzserként dolgozik. Rendszeresen publikál az AQUILA Párt kiadványaiban.

Márkus Edit

Leonardo Utolsó vacsorája

Napjainkban, amikor az európai kultúra veszélyben van, amikor egyre inkább eltűnnek a rég elfeledett emlékek, a régiektől kapott örökségünk pusztulásra van ítélve, érdemes a műalkotásokat igazán megismerni. Az egyik leghíresebb kép körül született a legtöbb találgatás: Leonardo da

Vinci Utolsó vacsora című alkotása. Jelen írásban eltekintenek a népszerűséget hajhászó, szenzációgyanús okfejtésektől és találgatásoktól. Inkább a kép csendes szemelésére invitálnám az olvasót. A kép mai formájában sajnos már aligha mondható Leonardo alkotásának, inkább a restaurátorok munkájának, illetve annak a koncepciónak, amit ők Leonardo stílusának gondoltak.

Leonardo örökös tervező szelleme új technikát dolgozott ki a festmény megfestéséhez. Nem a freskó technikát alkalmazta, hanem olajtemperát vitt fel egy fehér alapozásra. A kép elkészültekor csodálatos látvány tárulhatott a Santa Maria Delle Grazie kolostor domonkosai elé, de néhány év múltán már elkezdődött a festmény színeinek elhalványodása. Napjainkban pedig, annyi restaurálás után is igen súlyos problémába ütközünk, a festmény fala vizesedik.

A perspektíva megszerkesztésében nagy műgonddal járt el a művész, a szemet egyenesen Jézus kezéhez vezeti az elrendezés. A színek váltakozó ritmusa szinte hangos képet varázsol elénk, halljuk, ahogy az apostolok egymást kérdezzetik, ki lesz az, aki elárulja Jézust. Minden egyes apostol arcához külön modellt kere-